

กระบวนการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี

The Network Development Process of Meat Processing Product Cluster in Ubonratchathani

วลัยพร สุขปลั่ง¹ และอัญญาณี อดทน²

Walaiporn Sookplung¹ and Anyanee Odthon²

^{1, 2} คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

E-mail: walaiporn.s@ubru.ac.th, anyanee.o@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการแปรรูปอาหารจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเลือก จำนวน 20 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารจากเนื้อสัตว์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย 2. การสร้างพันธมิตรร่วมกัน 3. การแต่งตั้งคณะกรรมการ 4. การสร้างความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ และ 5. การติดตามและประเมินผล

คำสำคัญ: ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ การพัฒนาการรวมกลุ่มอุตสาหกรรม

Abstract

The purposes of this research were to study the network development process of meat processing product cluster. The research design was a research and development for 20 samples selected by a purposive sampling. The tool used in collecting data was in-depth interview. The data was analyzed by qualitative data analysis program. The research found that the network development process of meat processing product cluster had 5 steps: 1) The establishment of network 2) Committee appointment 3) Commitment 4) Ownership and 5) Monitoring and evaluation.

Keywords: Processed food manufacturers, Processed meat food, Developments of an industrial network

บทนำ

ความสลับซับซ้อนของสังคมและความหลากหลายที่เพิ่มมากขึ้นก่อให้เกิดสภาพบังคับต่อนักธุรกิจหรือเจ้าของธุรกิจให้ต้องพัฒนาการดำเนินธุรกิจรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมา ต้องอาศัยรูปแบบการบริหารจัดการสมัยใหม่เพื่อรักษาความคล่องตัวของธุรกิจ และต้องมีกลไกในการรวมกลุ่มให้แก่ธุรกิจที่เรียกว่า “เครือข่ายธุรกิจ” เพื่อขับเคลื่อนให้มีความอยู่รอดและการเจริญเติบโตของกลุ่มธุรกิจ ตลอดจนผลักดันให้ธุรกิจขนาดเล็กมีจุดเด่นบางอย่างที่เสมือนเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ (ดวงพร พุทธิวงศ์, 2561) สอดคล้องกับนโยบายที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อก้าวไปสู่ประเทศที่มีศักยภาพในการแข่งขันระดับสากลนั้น คือ การส่งเสริมพัฒนาการรวมกลุ่มอุตสาหกรรม หรือ “คลัสเตอร์” นั้น นับว่าเป็นเครื่องมือและกลไกอันสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน และการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศ โดยเมื่อพิจารณาอุตสาหกรรมที่ประสบ ความสำเร็จในประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนามักตาม จะพบว่าอุตสาหกรรมที่ประสบความสำเร็งมิได้เกิดจากบริษัทหรือกิจการใดกิจการหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่เกิดจากกิจการหลาย ๆ กิจการที่แข่งขันโดยการรวมกลุ่มกันในลักษณะคลัสเตอร์ส่งผลให้ประเทศเหล่านั้นมีความ

เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (รติมา คชนันท์, 2558) ซึ่งการพัฒนาคลัสเตอร์เป็นกลยุทธ์หนึ่งในกระบวนการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ เพราะกระบวนการพัฒนาคลัสเตอร์จะสนับสนุนให้อุตสาหกรรมการผลิตและธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกันในลักษณะของห่วงโซ่อุปทานเกิดความเชื่อมโยง ร่วมมือและเกื้อกูลกัน อันจะนำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพ และการสร้างนวัตกรรม ปัจจุบันการนำวิธีการพัฒนาคลัสเตอร์ไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาความสามารถในการแข่งขันได้รับความสนใจจากผู้วางนโยบาย และนักวิชาการอย่างแพร่หลาย (Phambuka, 2008) จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์อาหารที่หลากหลาย โดยเฉพาะอาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ อาทิ หมูยอ กุนเชียง ไส้กรอก แหนมซี่โครง เค็มบักนัด ปลาสาม รวมน้ำพริกสดต่าง ๆ ซึ่งเป็นของฝากที่สร้างชื่อเสียงของจังหวัดและมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดและประเทศการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาร่วมกันระหว่างเครือข่ายที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ผู้บริโภค และผู้ประกอบการ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาของกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ พบว่า ปัญหาในการรวมกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ที่ประสบอยู่ ได้แก่ เรื่องการติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของกลุ่มหรือการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่สมาชิกไม่อาจให้ความร่วมมือได้เต็มที่และต่อเนื่อง ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง ขาดกิจกรรมการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์เพื่อพัฒนาอาชีพ การดำเนินงานของแต่ละภาคส่วนประสบผลสำเร็จได้ในระดับหนึ่ง แต่ขาดการเชื่อมต่อให้เป็นกลไกเชิงระบบในรูปของเครือข่าย ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนคติ และนโยบายในการคิดและการจัดการในเชิงรุก อย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่องและจริงจังมากขึ้น เพื่อให้เกิดการสื่อสาร การเรียนรู้ และการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างไม่มีข้อจำกัด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากระบวนการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และพัฒนา เครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง อันเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ทำให้มีรายได้สูงขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาระบบการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative methodology) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารจากเนื้อสัตว์จังหวัดอุบลราชธานี ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเลือก จำนวน 20 กิจการ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลิตภัณฑ์แปรรูปของกลุ่มผู้ผลิตอาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์จังหวัดอุบลราชธานี

ลำดับ	ประเภทผลิตภัณฑ์	จำนวน (กิจการ)
1.	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเนื้อหมู	11
2.	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเนื้อปลา	9
3.	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเนื้อไก่	2
4.	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเนื้อวัว	4
5.	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเนื้อสัตว์ทะเล	1

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากแนวคำถามเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการระหว่างเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม พ.ศ. 2563 มีประเด็นคำถาม 3 ส่วน ได้แก่ 1. ข้อมูลเกี่ยวกับกิจการ 2. ความสำคัญของการมีเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ และ 3. เครือข่ายที่เข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้อย่างไร โดยมีตารางนัดหมายเพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ประกอบการตามวัน เวลา และสถานที่ที่ผู้ประกอบการสะดวก

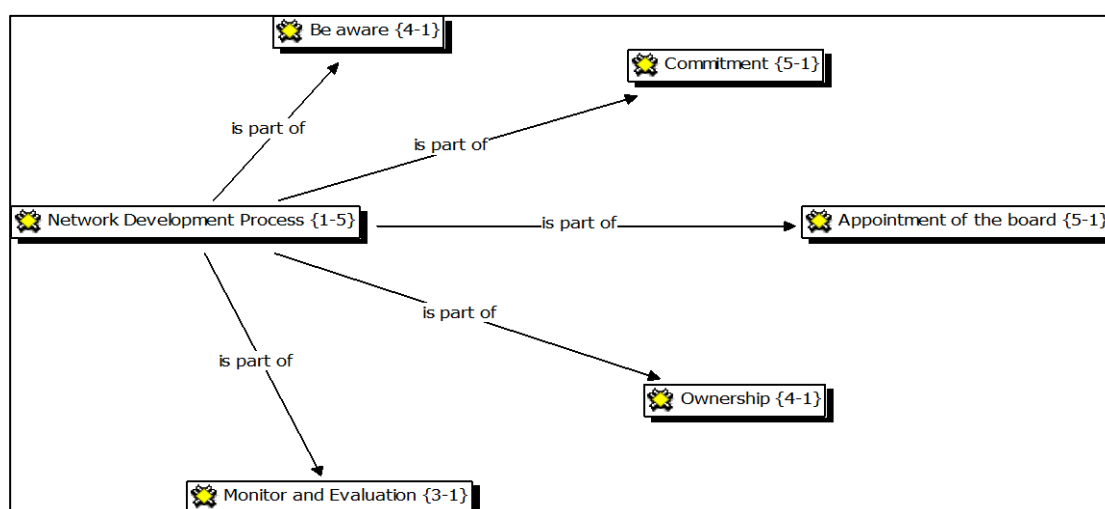
การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และใช้โปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สรุปรูปเป็นแผนภาพ โดยประยุกต์ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลจาก Lewins and Silver (2007) ดังนี้

1. ถอดเทปสัมภาษณ์ และตรวจสอบความสมบูรณ์ของการสัมภาษณ์โดยทำการตรวจสอบเทปที่ใช้ในการที่ใช้ในการเก็บบันทึกคำพูดของผู้ให้ข้อมูล
2. การเตรียมข้อมูล โดยพิมพ์ข้อความจากการถอดเทป บันทึกไว้ในโปรแกรม MS Word และบันทึกแฟ้มข้อมูลแบบ Rich text format นามสกุลไฟล์ .rtf จึงจะสามารถเรียกข้อมูลเป็นภาษาไทยได้
3. เปิดการใช้งานโปรแกรม ATLAS ti 5.0 สร้าง Hermeneutic Unit (HU) ซึ่งจะเป็นชื่อเรียกไฟล์ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ทั้งหมด จากนั้นเริ่มทำการวิเคราะห์โดยเรียกไฟล์ข้อมูลที่เตรียมไว้ในข้อ 2 และลงรหัสข้อความสำคัญ (Quotations) ซึ่งข้อความใดที่ผู้วิจัยเลือกและลงรหัสโปรแกรมจะแสดงรหัสกำกับไว้ทางด้านขวา ขณะเดียวกันโปรแกรมก็จะนับความถี่ของรหัสที่มีการกำหนดให้กับข้อความสำคัญนั้นพร้อมกัน

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ประกอบการ จำนวน 20 กิจการ สรุปรูปได้ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 แสดงจำนวนครั้งที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงกระบวนการที่ก่อให้เกิดเครือข่ายที่เข้มแข็ง

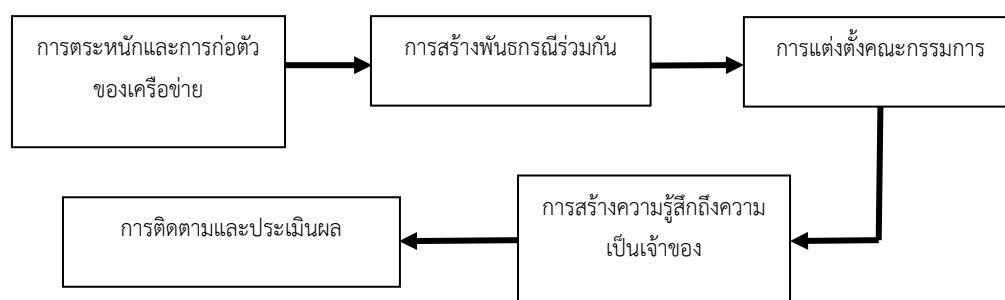
ผู้วิจัยได้กำหนดรหัสและอธิบายความหมายของรหัสที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รหัสและความหมายของรหัสที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

รหัส	ความหมาย
Network Development Process	กระบวนการพัฒนาเครือข่าย
Be aware	การตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย
Commitment	การสร้างพันธกรณีร่วมกัน
Appointment of the board	การแต่งตั้งคณะกรรมการ
Ownership	การสร้างความรู้สึกรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของ
Monitor and Evaluation	การติดตามและประเมินผล

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า ผู้ประกอบการกล่าวถึงกระบวนการพัฒนาเครือข่ายที่เข้มแข็ง โดยขั้นตอนการสร้างพันธกรณีร่วมกันและการแต่งตั้งคณะกรรมการมากที่สุด พบความถี่ของคำสัมภาษณ์ เท่ากับ 5 รองลงมาพบความถี่ของคำสัมภาษณ์ด้านการตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย และการสร้างความรู้สึกรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของ เท่ากับ 4 และขั้นตอนการติดตามและประเมินผล พบความถี่ของคำสัมภาษณ์ เท่ากับ 3

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นนำไปสู่รูปแบบกระบวนการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี ดังภาพที่ 2



ภาพที่ 2 กระบวนการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี

จากภาพที่ 2 อธิบายได้ว่ากระบวนการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญตามลำดับ ได้แก่ 1) การตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย 2) การสร้างพันธกรณีร่วมกัน 3) การแต่งตั้งคณะกรรมการ 4) การสร้างความรู้สึกรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของ และ 5) การติดตามและประเมินผล

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษากระบวนการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กระบวนการพัฒนาเครือข่ายมี 5 ขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ 1) การตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย 2) การสร้างพันธกรณี 3) การแต่งตั้งคณะกรรมการ 4) การสร้างความรู้สึกรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของ และ 5) การติดตามและประเมินผล ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับทฤษฎา โฆชาคิวิไลซ์ และคณะ (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายพลังสังคมเชิงบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาเครือข่าย ประกอบด้วย 1) ด้านภาวะผู้นำ 2) ด้านความร่วมมือของสมาชิกกลุ่ม 3) การประสานงานของเครือข่าย 4) การติดต่อสื่อสารระหว่างเครือข่าย 5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ระหว่างเครือข่าย 6) การเชื่อมโยงกิจกรรมการผลิตแบบครบวงจร 7) ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 8) พุทธทางสังคม นำมาบูรณาการในการพัฒนาสร้างเครือข่ายทางสังคมทำให้เกิดความเข้มแข็งมากขึ้น และสอดคล้องกับยุพิน เกื้อนศรี (2559) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดอุดรธานี: กรณีศึกษา ตำบลวังกะพ้อ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย 2. การสร้างพันธมิตรและการบริหารเครือข่าย 3. การพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์ และ 4. การรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ วิรงรอง แสงเดือน และคณะ (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาความร่วมมือกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาชีพบ้านโนนโพธิ์ อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราบ้านโนนโพธิ์อย่างมีส่วนร่วมที่เหมาะสม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การเก็บรวบรวมข้อมูลสมาชิก 2. ประชุมคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการ 3. การให้ความรู้ด้านการเกษตรแก่เกษตรกร 4. การจัดกิจกรรมเครือข่าย และสอดคล้องกับสุพรรณ กาฬพันธ์ (2560) ได้ทำวิจัยเรื่ององค์ความรู้ในการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนางานด้านวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำพู ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายที่เหมาะสม ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ได้แก่ 1. ประชุมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเครือข่าย 2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย 3. จัดตั้งกลุ่มแกนนำของเครือข่าย 4. สร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่น 5. จัดหาและจัดการทรัพยากร 6. ทำให้เครือข่ายมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย 7. สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย 8. การติดตามผลและประเมินผล และ 9. จัดหลักสูตรฝึกอบรมด้านการจัดการเครือข่ายสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

กระบวนการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญตามลำดับ ได้แก่ 1) การตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย 2) การสร้างพันธมิตรร่วมกัน 3) การแต่งตั้งคณะกรรมการ 4) การสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของ และ 5) การติดตามและประเมินผล พบว่า ความถี่ของคำสัมภาษณ์กระบวนการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี ในขั้นตอนการติดตามและประเมินผลน้อยที่สุด มีความถี่ของคำสัมภาษณ์เท่ากับ 3 ทั้งนี้เนื่องจากผู้ประกอบการยังไม่ให้ความสำคัญกับการติดตามและประเมินผล และรูปแบบการบริหารจัดการของแต่ละกิจการทั้ง 20 กิจการ มีความแตกต่างกัน ซึ่งเมื่อมีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายจึงยังมีอุปสรรคในการติดตามและประเมินผลในรูปแบบเดียวกันทั้งเครือข่าย

การติดตามและประเมินผลยังเป็นจุดอ่อน นักวิจัยจึงควรให้ความรู้ความเข้าใจกับสมาชิกในเครือข่ายเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการติดตามและประเมินผล และระดมสมองร่วมกันระหว่างนักวิจัยและผู้ประกอบการเพื่อหาแนวทางในการติดตามและประเมินผลที่มีความเหมาะสมกับเครือข่ายและสามารถใช้ระบบติดตามประเมินผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดไม่กระทบกับกิจการใดกิจการหนึ่ง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อสร้างความสำเร็จที่ยั่งยืนของเครือข่ายผู้ผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารจากเนื้อสัตว์ จังหวัดอุบลราชธานี

1. ควรเริ่มพัฒนากระบวนการเครือข่ายจากความต้องการของผู้ประกอบการอย่างแท้จริง
2. ควรหาวิธีการทำให้ผู้ประกอบการและผู้จำหน่ายวัตถุดิบ (Supplier) เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายเนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง
3. ควรส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพให้ผู้ประกอบการบริหารจัดการเครือข่ายได้ด้วยตนเอง

เอกสารอ้างอิง

ดวงพร พุทธวงศ์. (2561). ความสำเร็จของการพัฒนาระบบเครือข่ายธุรกิจขนาดเล็กของผู้ประกอบการธุรกิจเสื้อผ้าแฟชั่น.

วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ, 7(พิเศษ), 18-31.

นฤชา โฆษาศิวิไลซ์ เสาวภา สุขประเสริฐ และสุวารี ศรีบุญนะ. (2559). รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายพลังสังคมเชิงบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 11(38), 105-118.

ยุพิน เกื่อนศรี. (2559). การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดอุดรธานี: กรณีศึกษา ตำบลวังกะพือ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 5(2), 116-132.

รมิตา คชนันท์. (2558). คลัสเตอร์การรวมกลุ่มธุรกิจเพื่อการแข่งขัน. เอกสารวิชาการ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สืบค้น 10 สิงหาคม 2560, จาก <http://www.parliament.go.th/>.

วิรงรอง แสงเดือน ภัทรา สอนโสภะเชือก เกียรติศักดิ์ พระเนตร และกิตติศักดิ์ จำปาแก้ว. (2559). การรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราเพื่อความมั่นคงด้านอาชีพเกษตรกรอย่างมีส่วนร่วม บ้านโนนโพธิ์ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

สุพัฒน์ กาฬพันธ์. (2555). องค์ความรู้ในการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนางานด้านวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู. หนองบัวลำภู: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู.

Lewins, A. and Silver, C. (2007). *Using Software for Qualitative data analysis: A Step-by-Step Guide*. London: Sage.

Phambuka, C. A. (2008). Creating Competitive Advantage In Development Countries Through Business Clusters: A Literature Review. *African Journal of Business Management*, 2(7), 125-130.



 **RCIM**
GRADUATE SCHOOL

เปิดรับสมัครนักศึกษา
ปริญญาโทและปริญญาเอก

M.B.A. D.B.A.
M.P.A. D.P.A.
M.Ed. Ph.D.
(Educational Administration Innovation)

 **092-442-8000**

 สมัครออนไลน์ได้ที่ <https://www.rcim.in.th/>